

รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในภาคใต้

A Model the Buddhist Well-being Support of the Sub-District People Training Center in the Southern Thailand

พระคมสัน เจริญวงศ์

Phra Komsan Jalearnwong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: sanpkk@hotmail.com

Received June 18, 2020; Revised July 24, 2020; Accepted March 10, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินและติดตามโครงการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลภาคใต้ 2) เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และสร้างนวัตกรรมสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลภาคใต้ และ 3) เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือและกลไกการทำงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลภาคใต้กับหน่วยงานของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เป็นการวิจัยเชิงสำรวจและสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดย 1) ประเมินด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ตามรูปแบบซีพี (CIPP Model) และ 2) สัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล สังเกตการณ์โดยตรงและมีส่วนร่วม และการประชุมกลุ่มย่อย ผลการวิจัยพบว่า

1. การประเมินความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมต่อกิจกรรมของโครงการด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต มีความเห็นต่อกิจกรรมของโครงการอยู่ในระดับมาก

2. พัฒนาการองค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมะเพื่อรักษาสุขภาพจิตใจผู้ป่วยติดเตียง ให้กำลังใจคนแก่ติดบ้าน พื้นฟูศิลปวัฒนธรรมดนตรีโละโกะฉ่า พัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าแพรวหา ต่อยอดสัมมาชีพ ชุมชน การถักหมวก ข้าวสังข์หยด แกงไตปลาแห้ง และน้ำพริก 5 รส สร้างนวัตกรรมสุขภาวะเชิงพุทธด้วยการใช้หลักธรรมง่าย ๆ เพื่อรักษาสุขภาพจิตใจต่อสู้กับโรค ใช้ดนตรีบำบัดช่วยสร้างสมาธิเพื่อรักษาโรค ใช้อาหารพื้นบ้านปลอดสารเพื่อรักษาสุขภาพ

3. มีภาคีเครือข่ายทำงานเพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางกายและใจ พื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมสัมมาชีพ ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เทศบาล โรงเรียน กลุ่มสตรีแม่บ้าน และประชาชนในพื้นที่

คำสำคัญ: สุขภาวะเชิงพุทธ; การเสริมสร้าง; เครือข่าย; กลไกการทำงาน

Abstract

This Article aimed to study (1)evaluating and keeping in touch the project of the Buddhist well-being support of the Sub-District people training center in the Southern Thailand, (2) developing the knowledge and innovation of the Buddhist well-being support of the Sub-District people training center in the Southern Thailand, and (3) creating the co-operation and working mechanism of the Sub-District people training center in the Southern Thailand with a government sector, private sector and community. A research methodology was a survey research and participant observation research by 1. Content aspect, input factor aspect, process aspect and production aspect according to CIPP model, and 2. In-depth interview through individual and direct and participatory observations and small group meeting. The research results were found as follows:

1. To evaluate the opinions of participants to activity of the project for content aspect or environmental atmosphere, input factor aspect, process aspect and production aspect, had the opinions to the activity of the project at the high level.

2. To develop the knowledge about Dhamma for treatment the mental state of bedridden patients, to recover the art and culture of Lokocha music, to develop the local wisdom of Praekha weaving, to support the community right livelihood, hat knitting, Sangyod rice, dried fish curry and five-favour chilli paste, to create the innovation of Buddhist Well-being through simply Dhamma for treatment the mental state to fight with disease by using the music for helping to create the concentration for disease treatment, by the local food for health keeping.

3. To have the working partners network for support the physical and mental health, to recover the arts and culture, to promote the right livelihood such as provincial Buddhism office, human security and social development office, community development office, Sub-District health promoting hospitals, municipalities, schools, housewife groups, and local people.

Keywords: Buddhist Well-beings; Promotion; Network; Working Mechanism

บทนำ

การพัฒนาแบบทุนนิยมได้ทำให้ประเทศมีเศรษฐกิจและการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานดีขึ้น มีกลุ่มทุนระหว่างประเทศหลังโหลเข้ามาลงทุน รัฐบาลได้ส่งเสริมสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับการผลิตและการขนส่ง มีการสร้างนิคมอุตสาหกรรมรอบ ๆ กรุงเทพฯ แรงงานภาคเกษตรกรรมได้หลังโหลเข้ามาขายแรงงานเพื่อแลกกับเงินและค่าจ้าง มีพฤติกรรมแบบต่างคนต่างอยู่ วัฒนธรรมใหม่ทางไกลจากวัด ใช้ของหรูหรา ท่องเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่ออวดอ้างซึ่งกันและกัน มีพฤติกรรมบริโภคนิยมฟุ้งเฟ้อเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เรียกร้องให้รัฐบาลใช้นโยบายทางเศรษฐกิจที่เปิดเสรีมากขึ้น (ณัฐพงษ์ สกกุลเสียว, 2553) เศรษฐกิจไทยได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เครื่องอุปโภคบริโภคภายในประเทศขายได้สะดวก เกิดการจ้างงาน ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น การค้าขายในประเทศและต่างประเทศขายตัวเพิ่มมากขึ้น (เรื่องวิทย์ ลิมปนาท, 2537)

การใช้ระบบทุนนิยมนำการพัฒนาประเทศมีอันต้องเจอกับวิกฤติเมื่อปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยได้เข้าสู่วิกฤติทางเศรษฐกิจ ที่เรียกว่า “วิกฤติต้มยำกุ้ง” เกิดกระแสต่อต้านทุนนิยมและการพัฒนาความล้มเหลวของเศรษฐกิจในช่วงเวลาดังกล่าว เกิดความไม่ไว้วางใจ หวั่นกลัวทุนนิยมในฐานะภัยคุกคามจากโลกภายนอก ทำให้เกิดกระแสตื่นตัวของแนวคิดชุมชนนิยมและท้องถิ่นนิยม (เสาวณิต จุลวงศ์, 2561) และได้หันมาเน้นพัฒนาระดับชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง ระบบชุมชนของประเทศไทยมีความเชื่อและนับถือพระพุทธศาสนา มีวัดเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจ เป็นสถานที่จัดกิจกรรมสำคัญในวาระต่าง ๆ วัดและพระสงฆ์มีบทบาทมากขึ้น โดยอาศัยใช้หลักธรรมะช่วยบำบัดความทุกข์ที่เกิดจากพิษทางเศรษฐกิจ จิตใจสงบ ค้นหาความทุกข์ที่เกิดขึ้นโดยใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นต้น

คณะสงฆ์ไทย ภายใต้การกำกับของมหาเถรสมาคม ได้ให้ความสำคัญกับชุมชนตลอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2518 ได้ก่อตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) มีวัตถุประสงค์ให้พระสงฆ์เป็นผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อช่วยประชาชนให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ตามสมควรในด้านต่าง ๆ 8 ด้าน คือ ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม และสามัคคีธรรม และมีหลายหน่วย อ.ป.ต. ไม่สามารถดำเนินการตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ จึงเห็นสมควรที่จะพัฒนาส่งเสริมการดำเนินงานร่วมกับชุมชนเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อไป

จากเหตุผลข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามพันธกิจ ยกกระดับการช่วยเหลือประชาชน สร้างชุมชนและสามารถทำงานร่วมกันภาคีเครือข่ายอย่างเข้มแข็ง เกิดหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลต้นแบบส่งเสริมสุขภาวะเชิงพุทธในพื้นที่ภาคใต้ และเป็นรูปแบบการพัฒนาต่อยอดการทำงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในภาคใต้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินและติดตามโครงการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลภาคใต้
2. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และสร้างนวัตกรรมสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลภาคใต้
3. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือและกลไกการทำงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลภาคใต้กับหน่วยงานของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาวะ

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization (WHO), 1998) นิยามไว้ว่า สุขภาพ หมายถึง สภาวะอันสมบูรณ์ของภาวะทางกาย จิต การดำรงชีวิตในสังคมอย่างปกติสุข และสุขภาพนั้นไม่ได้หมายถึงการปราศจากโรคภัยไข้เจ็บเพียงเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงสุขภาพจิตที่ดีอีกด้วย

เคมม์ และโคลส (Kemmm and Close, 1995) ได้กล่าวว่า สุขภาพ คือ ความสมบูรณ์ของบุคคล ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสุขภาพสังคม โดยความสมบูรณ์ทั้ง 3 ด้าน จะต้องปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ไม่มีการเจ็บป่วยของร่างกาย และจะต้องมีภาวะสมบูรณ์ของร่างกาย

สุรเกียรติ์ อาชานุกาพ (2550) ได้กล่าวว่า การเสริมสร้างสุขภาพ คือ กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการทำให้ประชาชนมีความสามารถในการควบคุมปัจจัยที่กำหนดสุขภาพอันจะมีผลดีต่อสุขภาพ และเป็นบริการโดยบุคลากรสาธารณสุขเกิดการเสริมสร้างสุขภาพแก่ผู้บริการ เช่น การให้ความรู้ด้านสุขภาพ เป็นต้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2549) ได้กล่าวว่า สุขภาพ คือ ภาวะที่มีความสุข ปราศจากความทุกข์ ไร้สิ่งบีบคั้น ตัดขาดหรือทำให้เป็นทุกข์ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ เป็นภาวะที่พฤติกรรมและความสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม จิตใจ และปัญญาถูกพัฒนาขึ้นมาจนสมบูรณ์ ลักษณะที่สมบูรณ์นี้จะเรียกว่าความสุขแนวพุทธหรือสุขภาวะแนวพุทธก็ได้

สรุปได้ว่า สุขภาพ คือ ภาวะที่มีความสุข ไม่มีความทุกข์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีความสุขทั้งทางกายและทางใจ

แนวคิดเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลโครงการ

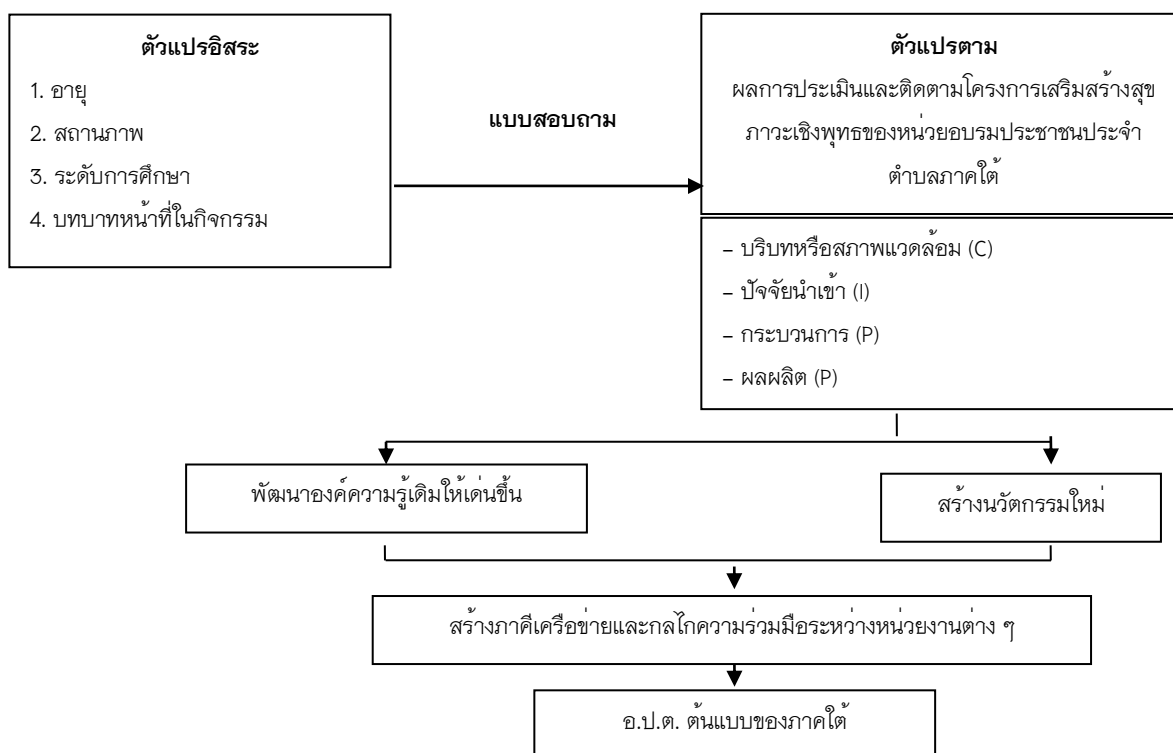
การติดตามโครงการ หมายถึง กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยนำเข้า การดำเนินการ และผลการดำเนินงาน เกี่ยวกับโครงการเพื่อเป็นข้อมูลย้อนกลับ (Feedback System) สำหรับการกำกับ ทบทวน และแก้ปัญหาขณะดำเนินโครงการ การประเมินผลโครงการ หมายถึง กระบวนการตรวจสอบและตัดสินคุณค่า (Value Judgment) เกี่ยวกับปัจจัยนำเข้า การดำเนินงาน และ

ผลการดำเนินโครงการ เพื่อเป็นสารสนเทศสำหรับการปรับปรุงการดำเนินโครงการ สรุปผลสำเร็จของโครงการและพัฒนาโครงการต่อไป (สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร, 2559) ประเมินโครงการแบบ CIPP Model (Stufflebeam, 2003) มี 4 อย่าง คือ การประเมินบริบท การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิต มีองค์ประกอบในการวัดผลภายใต้มุมมองแต่ละด้าน คือ วัตถุประสงค์ ตัวชี้วัด เป้าหมาย และแผนงานโครงการที่ตั้งใจ (Kaplan and Norton, 1996)

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้

การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการที่ช่วยรวบรวม จัดเก็บ วิเคราะห์และกำหนดประเด็น รวมไปถึงการเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีประโยชน์และมีความจำเป็นต่อการพัฒนาและความเจริญก้าวหน้าขององค์กร (ประภัสสร ทองยินดี, 2558) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประสิทธิผลขององค์กร บุคลากรสามารถทำงานได้อย่างสร้างสรรค์ พัฒนาและหาความรู้รูปแบบใหม่ ๆ เพื่อเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอก สามารถเชื่อมโยงระหว่างความรู้ดั้งเดิมและความรู้สมัยใหม่ (ลาวัลย์ สุขยิ่ง, 2550)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

แนวทางการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) แบบมีส่วนร่วม (Participant) โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการสำรวจประเมิน 4 ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ตามรูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) ระยะที่ 2 เป็นการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) สัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล สังเกตการณ์โดยตรงและการมีส่วนร่วมกิจกรรม

พื้นที่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

พื้นที่วิจัยในครั้งนี้ได้คัดเลือกจากการนำเสนอโครงการจัดกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ผ่านสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดและได้ยื่นเสนอของบประมาณผ่านสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ โดยการคัดเลือกของคณะกรรมการตามความเหมาะสมและความพร้อมตามท้องถิ่นนั้น ๆ ได้แก่ คณะสงฆ์ภาค 16 คัดเลือก 2 หน่วย ได้แก่ วัดลัญจิวาราม และวัดกะทู้ จังหวัดภูเก็ต และคณะสงฆ์ภาค 18 ได้แก่ วัดหัวเตย และวัดควนแพรงหา จังหวัดพัทลุง

ประชากรของการวิจัยครั้งนี้ คือศึกษาพระสงฆ์ บุคลากรสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด บุคลากรโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ครู นักเรียน และประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมและเข้าร่วมฝึกอบรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลตามรายชื่อการเซ็นเข้าร่วมกิจกรรมและการฝึกอบรม จำนวน 347 รูป/คน โดยใช้การเทียบตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ในการประมาณค่าสัดส่วนของประชากร ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 186 รูป/คน

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้พัฒนาและออกแบบ ประกอบไปด้วย

1. แบบสอบถาม ใช้การประเมินโครงการด้านต่าง ๆ ตามรูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเป็นแบบเลือกตอบ (Checklist) ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนร่วมต่อกิจกรรมของโครงการทั้ง 4 ด้าน เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)
2. การสังเกตการณ์โดยตรง (Direct Observation) ใช้การสังเกตจากการทำกิจกรรม การเข้าร่วมอบรม การแสดงและลีลาท่าทาง การปรุงอาหาร การทอผ้า และการช่วยผู้ป่วยติดเตียง เป็นต้น
3. การมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participant) ใช้การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในภาคใต้ ร่วมมือพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างนวัตกรรมสุขภาพวะเชิงพุทธ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมและสร้างนวัตกรรม
4. ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เป็นการระดมความคิดร่วมกับภาคีเครือข่ายความร่วมมือที่ทำงานร่วมกับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ได้แก่ คณะสงฆ์จังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด โรงเรียน เทศบาล ชุมชน เป็นต้น

5. ค้นหาค้นหาที่กจากเอกสารอื่น ๆ จดบันทึกจากเอกสารในพิพิธภัณฑการเรียนรู้ หนังสือเกี่ยวกับประวัติของวัดและวัฒนธรรมชาวบ้าน และข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ค้นคว้าจากหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามรูปแบบซีบีพี (CIPP Model)
3. สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องแบบเจาะลึกรายบุคคล
4. สังเกตการณ์โดยตรงจากการมีส่วนร่วมกิจกรรมและการฝึกอบรม สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล วัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่
5. ประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับภาคีเครือข่าย สร้างกลไกและความร่วมมือการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต มัธยฐาน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการสัมภาษณ์ การมีส่วนร่วม การสังเกตการณ์ และการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุเฉลี่ย 10-20 ปี จำนวน 59 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 31.72 เป็นฆราวาส (หญิง) จำนวน 144 คน คิดเป็นร้อยละ 61.29 มีระดับการศึกษา ประถมศึกษา จำนวน 61 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 32.80 มีบทบาทเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ จำนวน 136 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 73.12

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่าการประเมินความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมต่อกิจกรรมของโครงการโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านบริบทหรือสภาวะแวดล้อม ($\bar{X} = 4.21$) ด้านปัจจัยนำเข้า ($\bar{X} = 4.17$) ด้านกระบวนการ ($\bar{X} = 4.13$) ด้านผลผลิต ($\bar{X} = 4.24$)

วัตถุประสงค์ที่ 2. ผลการวิจัยพบว่าการถอดบทเรียนมีทั้งหมด 4 โครงการ โดยศึกษาการพัฒนาองค์ความรู้ การสร้างนวัตกรรมสุขภาวะเชิงพุทธ และปัจจัยสำเร็จและอุปสรรค มีดังนี้

1. “โครงการธรรมะรักษาใจ เยี่ยมคนไข้ ให้กำลังใจคนป่วย” พัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้เกี่ยวกับผู้ป่วยติดเตียงและคนแก่ติดบ้าน ลงพื้นที่หาข้อมูลดิบและสภาพแวดล้อม นำมาถอดบทเรียนหาจุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาส เพื่อแก้ไขปัญหา โดยใช้หลักธรรมที่ชาวบ้านเข้าใจง่ายรักษาสุขภาพจิตใจเพื่อให้สุขภาพกายแข็งแรง 5 อย่าง ได้แก่ อย่าเสียเวลาระลึกความหลัง สวดมนต์แผ่เมตตา รู้คุณค่าชีวิตที่แท้จริง ชีวิตคือธรรมชาติ และทำใจให้เป็นสุข ปัจจัยความสำเร็จคือการมี

ความสัมพันธ์กับชุมชน และทำงานเชิงพื้นที่ของภาคีเครือข่าย อุปสรรคคือสภาพแวดล้อมและการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมีความยากลำบาก

2. “โครงการวัฒนธรรมดนตรีศิลปะโละโกะฉ่า” พัฒนาฟื้นฟูศิลปะวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวกะทู้ซึ่งเป็นคนเชื้อสายจีน มีการตีกลอง ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ โละ โท้ โดยใช้ดนตรีบำบัดเพื่อรักษาสุขภาพ บริหารร่างกายและฝึกจิตให้เป็นสมาธิตามจังหวะดนตรี ปัจจัยความสำเร็จคือองค์ความรู้ผู้ฝึกสอนและการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน อุปสรรคคือมลพิษทางเสียงและขาดงบประมาณสนับสนุน

3. “โครงการสัมมาชีพ ทอผ้า ถักหมวก และทำหน้ากากผ้า” พัฒนาองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ต่อยอดความรู้ใหม่ใช้เวลาว่างสร้างรายได้ โดยเน้นการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทำอาชีพสุจริต ปัจจัยความสำเร็จคือความมุ่งมั่นต้องการพัฒนาความรู้ของบรรพบุรุษให้เป็นอาชีพสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ อุปสรรคคือขาดความเชี่ยวชาญการตลาดและต้นทุนผลิต

4. “โครงการสัมมาชีพผลิตภัณฑ์ข้าวสังข์หยด แกงไตปลาแห้ง และน้ำพริก 5 รส” พัฒนาจากความรู้อาหารท้องถิ่นภาคใต้ เน้นรสชาติแบบชาวใต้แต่คงไว้ซึ่งประโยชน์ทางสุขภาพเหมาะสำหรับคนรักสุขภาพ โดยเน้นการซื้อสัตย์ต่ออาชีพ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค ปัจจัยความสำเร็จคือความพร้อมเพียงกันของกลุ่มสมาชิกและการร่วมมือของผู้นำชุมชน อุปสรรคคือขาดความเชี่ยวชาญการตลาด

วัตถุประสงค์ที่ 3. ผลการวิจัยพบว่าการร่วมมือทำงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นภาคีเครือข่ายส่งเสริมสุขภาวะ พื้นฟูศิลปวัฒนธรรม พัฒนาอาชีพ ได้แก่ คณะสงฆ์จังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล โรงเรียน ชุมชน เป็นต้น โดยมีกลไกการทำงานร่วมกันปรึกษาหารือ ทำความเข้าใจและออกแบบกิจกรรมร่วมกัน ระดมความคิดทำงานเชิงพื้นที่ นำผลที่ได้มาถอดบทเรียนเพื่อหาแนวทางแก้ไขและสรุปบทเรียนร่วมกัน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าการประเมินความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมต่อกิจกรรมของโครงการฯ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ยอดเยี่ยม สอนเฉลิม (2552) ในการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพตามแนวทางสุขบัญญัติแห่งชาติ โรงเรียนบ้านปากหว้า ซึ่งพบว่าครู นักเรียน และผู้ปกครอง มีความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพ ตามแนวสุขบัญญัติแห่งชาติ โรงเรียนบ้านปากหว้า 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

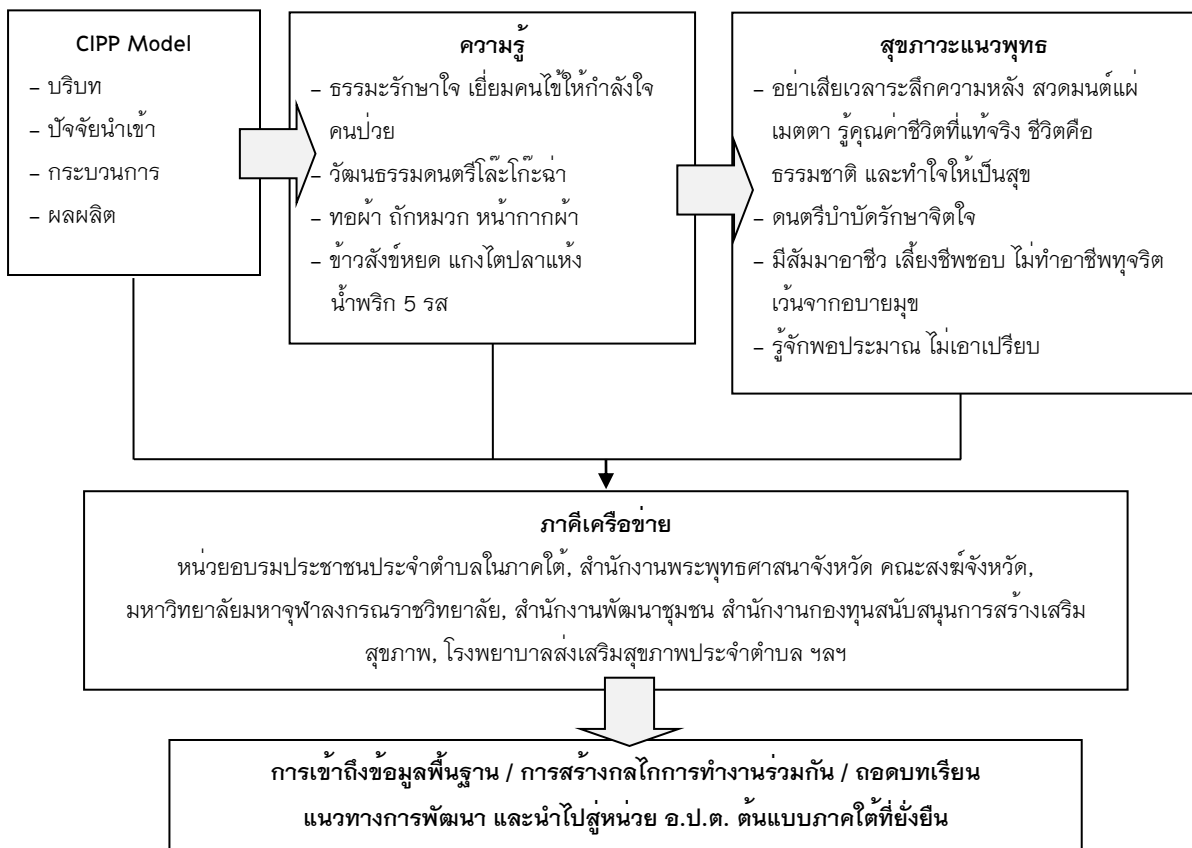
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่ามีการพัฒนาองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของภาคใต้ ได้แก่ ผ้าทอแพรวหา แกงไตปลาแห้ง น้ำพริก 5 รส สร้างอาชีพ สร้างรายได้จุลเจือครอบครัว สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธนิตา ผาติเสนะ และฐิติมา โพธิ์ชัย (2562) ในการจัดการความรู้ปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะชุมชน และคุณค่าผู้สูงอายุในสังคมสูงวัย ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งพบว่า ชุมชนมีศักยภาพหลายด้าน มีภูมิปัญญาท้องถิ่น

อาหารพื้นบ้าน เช่น หม่าหมู หม่าเนื้อ ไส้กรอก ผัดหมี่โคราชกิ่งสำเร็จรูป ผักพื้นบ้านปลอดสารพิษ โดยมีกระบวนการจัดการความรู้ปัญญาปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารในชุมชนสู่ตลาด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่ามีการร่วมมือทำงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นภาคีเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพ ใช้ศิลปะและวัฒนธรรมทางดนตรีเพื่อรักษาสุขภาพเป็นการบริหารร่างกายและการทำสมาธิ ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาช่วยเยียวยารักษาสุขภาพจิตใจ ทำให้สุขภาพจิตใจเข้มแข็งซึ่งมีผลต่อสภาพร่างกายที่แข็งแรงอีกด้วย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ (2560) ซึ่งพบว่า การสร้างสุขภาวะตามวิถีพุทธเป็นการสร้างความสุขให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงทั้งทางร่างกาย จิตใจและปัญญา เพื่อให้เกิดความสุภาพะที่ยั่งยืน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นการสร้างความสุขที่ตอบสนองความต้องการของตนเอง ชุมชนและสังคม มีส่วนประกอบ 2 อย่าง คือ คุณค่า และความเชื่อ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระครูสิริรัตนาวุธ และคณะ (2559) ศึกษาแนวคิดและกระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมตามแนวพุทธจิตวิทยา ซึ่งพบว่า ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีคำสำคัญว่า “ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ” และพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อสุภาพะของพระภิกษุไว้ 4 ประการ คือ การดูแลสุภาพะทางกาย การดูแลสุภาพะทางจิต การดูแลสุภาพะทางปัญญา และการดูแลสุภาพะทางสังคม

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพที่ 2 สรุปองค์ความรู้ใหม่

สรุป

รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในภาคใต้ มีการประเมินและติดตามโครงการด้วย CIPP Model โดยพัฒนาองค์ความรู้ทั้งหมด 4 โครงการ คือ 1. โครงการธรรมะรักษาใจ เยี่ยมคนไข้ให้กำลังใจคนป่วย เน้นสุขภาวะเชิงพุทธ ได้แก่ อย่าเสียเวลา ระวังความหลัง สวดมนต์แผ่เมตตา รู้คุณค่าชีวิตที่แท้จริง ชีวิต 2. โครงการวัฒนธรรมดนตรีไล่โกะฉ่า เน้นสุขภาวะเชิงพุทธด้วยการดนตรีบำบัดรักษาจิตใจ 3. โครงการสัมมาชีพ ทอผ้า ถักหมวก หน้ากากผ้า และ 4. โครงการสัมมาชีพผลิตภัณฑ์ข้าวสังข์หยด แกงโตปลาแห้ง น้ำพริก 5 รส เน้นสุขภาวะเชิงพุทธด้วยการมีสัมมาอาชีพ เลี้ยงชีพชอบ ไม่ทำอาชีพทุจริต เว้นจากอบายมุข รู้จักพอประมาณ และไม่เอาเปรียบผู้บริโภค มีการสร้างกลไกการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น คณะสงฆ์จังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นต้น ทำงานผลักดันให้ได้ข้อมูลที่มีการเชื่อมโยงกันและหาแนวทางพัฒนาให้มีประสิทธิภาพที่ดีและเป็นต้นแบบ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลต้องการความร่วมมือและความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น ๆ ในการทำงานชุมชน เพื่อเก็บข้อมูล รวบรวมสถิติและปัญหาของชุมชน
2. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลต้องการงบประมาณสนับสนุนการทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาชุมชนอย่างสม่ำเสมอ สำหรับซื้อเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการดำเนินงาน
3. ชุมชนต้องการผู้นำทางสังคมและจิตใจ พระสงฆ์ที่อยู่ภายใต้หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลจะต้องทำงานร่วมกับชุมชน และแก้ไข้ปัญหาทั้งทางสังคมและจิตใจควบคู่กัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการติดตามผลการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายความร่วมมือในการขับเคลื่อนโครงการ มีความต่อเนื่องทำงานเชิงรุกและลงพื้นที่ชุมชน
2. ควรศึกษาความต่อเนื่องกิจกรรมของโครงการ ที่ได้เกิดการพัฒนาและความยั่งยืนต่อชุมชน

เอกสารอ้างอิง

ณัฐพงษ์ สกุลเสียว. (2553). จาก “ทุนนิยมโดยรัฐ” สู่ “รัฐทุนนิยม” ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม กับการเมืองไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 13(2), 58–78.

- ธนิตา ผาติเสนะ และฐิติมา โพธิ์ชัย. (2562). *การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะชุมชน และคุณค่าผู้สูงอายุในสังคมสูงวัย ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา* (รายงานผลการวิจัย). นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ประภัสสร ทองยี่นดี. (2558). *แนวคิดการจัดการความรู้*. สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2563, จาก [https://www.stou.ac.th/study/sumrit/2-59\(500\)/page3-2-59\(500\).html](https://www.stou.ac.th/study/sumrit/2-59(500)/page3-2-59(500).html)
- พระครูสิริรัตนาวุวัตร และคณะ. (2559). *แนวคิดและกระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะองค์กรตามแนวพุทธจิตวิทยา* (รายงานผลการวิจัย). อัญญา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2549). *สุขภาวะองค์กรแนวพุทธ*. (พิมพ์ครั้งที่ 35). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ยอดเยี่ยม สอนเฉลิม. (2552). *รายงานการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมพฤติกรรมการสุขภาพตามแนวทางสุขบัญญัติแห่งชาติ โรงเรียนบ้านปากหว้า* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- เรืองวิทย์ ลิ้มปนาท. (2537). *บทบาทของรัฐในระบบทุนนิยมของไทย (พ.ศ. 2475-2500)* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลาวัลย์ สุขยิ่ง. (2550). *การจัดการความรู้ในองค์กร กรณีศึกษา: หน่วยงานธุรกิจ CDMA บริษัท กสท. โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน)*. สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2563, จาก Library1.nida.ac.th/termpaper5/hrd/25519226.pdf
- สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์. (2560). *การจัดการทรัพยากรธรรมชาติกับการสร้างสุขภาวะชุมชนตามวิถีพุทธในจังหวัดลำปาง* (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุรเกียรติ์ อาชานุกาพ. (2550). *การสร้างเสริมสุขภาพ: แนวคิด หลักการและบทเรียนของไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- เสาวณิต จุลวงศ์. (2561). *ทุนนิยมวิพากษ์ในวรรณกรรมไทย. วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 14(1), 9-52.
- World Health Organization (WHO). (1998). *WHO's Global Healthy Work Approach*. Geneva: WHO.
- Stufflebeam, D. L. (2003). *The CIPP model for evaluation*, in Kellaghan T., & Stufflebeam, D. L. Netherland: Kluwer Academic Publishers.
- Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1996). *The Balanced Scorecard: Translating Strategies into Action*. Boston: Harvard Business School Press.
- Kemm, J. & Close, A. (1995). *Health Promotion Theory and Practice*. London: Macmillan Press.